

II. ЭКОНОМИЧЕСКИЕ НАУКИ

ЭКОНОМИКА

УДК: 338(575.2)

DOI 10.35254/bhu/2022.61.71

Кыдырбаева И.А.,

К. Карасаев атындагы БМУ

КЛАСТЕРЛЕР БИЗНЕСИ ИННОВАЦИЯЛЫК ӨНУКТУРУУ ФАКТОРУ КАТАРЫ КОЛДОНУЛАТ

Кыскача мазмуну

Макала заманбап экономикада атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү жогорулатуунун жаңы уникалдуу фактору катары кластерлерди талдоого арналган. Алардын мүнөздүү белгилерин аныктоо жана түзүлгөн эффекттерди аныктоо үчүн кластерлердин маңызын изилдөөнүн ар кандай жолдору каралат. Кластерлердин жалпы жана спецификалык өзгөчөлүктөрүн бөлүп көрсөтүшөт. Мында кластерде синергетикалык эффекттердин болушуна негизги көңүл бурулат, бул анын өзгөчө түзүлүшү менен шартталган. Үч спирал концепциясынын мисалында кластердин ичиндеги негизги экономикалык агенттердин өз ара аракеттенүүсүнүн натыйжасында инновацияларды түзүү механизми ачылган. Иште аналитикалык, логикалык, салыштырма анализдин методу, теориялык моделдөө методу жана илимий билимдин башка ыкмалары колдонулат. Кыргыз Республикасын өнүктүрүүнүн азыркы этабында инновациялык ишти активдештирүү, анын негизинде максаттарды так тандоо, артыкчылыктарды ар тараптуу негиздеп, ресурстарды бөлүштүрүү, аны ишке ашыруунун жаңы ыкмалары талап кылынат.

Түйүндүү сөздөр: үч спираль концепциясы, атаандаштыкка жөндөмдүүлүктү жогорулатуу, кластердик аймак, инновацияларды түзүү механизми, салыштырма анализ, синергетикалык эффекттер, илимий билимдердин ыкмалары, улуттук экономика, инновацияны активдештирүү, теориялык моделдөө.

Кыдырбаева И.А.,

Бишкекский государственный университет им. К. Карасаева

КЛАСТЕРЫ ИСПОЛЬЗУЮТСЯ КАК ФАКТОР ИННОВАЦИОННОГО РАЗВИТИЯ БИЗНЕСА

Аннотация

Статья посвящена анализу кластеров как нового уникального фактора повышения конкурентоспособности современной экономики. Рассмотрены различные способы изучения природы кластеров с целью выявления их характеристик и определения создаваемых эффектов. Выделены общие и специфические черты кластеров. Основное внимание уделяется наличию синергетических эффектов в кластере, что обусловлено его уникальной структурой. На примере трех спиральной концепции раскрывается механизм создания инноваций в результате взаимодействия ключевых экономических агентов внутри кластера. В работе используются метод аналитического, логического, сравнительного анализа, теоретического моделирования и другие методы научного познания. На современном этапе развития Кыргызской Республики требуется активация инновационной деятельности, основанная на жестком выборе целей, комплексном обосновании приоритетов, распределении ресурсов, новых методов ее реализации.

Ключевые слова: трех-спиральная концепция, повышения конкурентоспособности, площади кластера, механизм создания инноваций, сравнительного анализа, синергетических эффектов, методы научного познания, национальной экономики, активация инновационной деятельности, теоретического моделирования.

CLUSTERS ARE USED AS A FACTOR OF INNOVATIVE BUSINESS DEVELOPMENT

Abstract

The article is devoted to the analysis of clusters as a new unique factor in increasing the competitiveness of the modern economy. Various methods of studying the nature of clusters are considered in order to reveal their characteristics and determine the effects created. Highlight common and specific features of clusters. The main attention is paid to the presence of synergistic effects in the cluster, which is due to its unique structure. On the example of the three-spiral concept, the mechanism for creating innovations as a result of the interaction of key economic agents within the cluster is revealed. The work uses the method of analytical, logical, comparative analysis, theoretical modeling and other methods of scientific knowledge. Clusters are defined by the author. Due to the characteristics of clusters and the synergistic effects arising in them, the competitiveness of individual cluster members, the cluster as a whole and the area of the cluster will increase, which, in turn, will increase the competitiveness of the national economy. At the present stage of development of the Kyrgyz Republic, the activation of innovative activity is required, based on a strict choice of goals, a comprehensive justification of priorities, the allocation of resources, and new methods for its implementation.

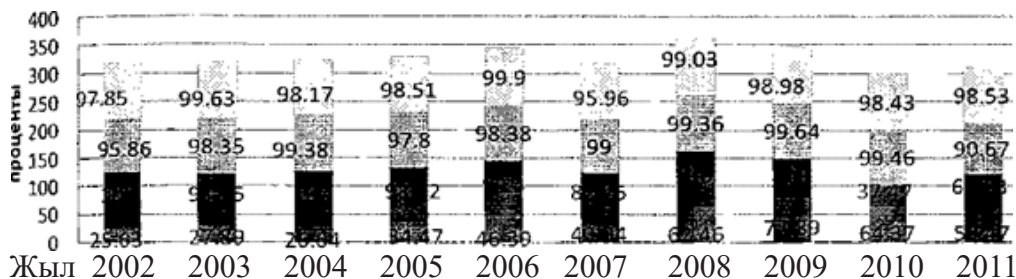
Key words: *three helix concept, competitiveness enhancement, cluster area, innovation creation mechanism, comparative analysis, synergetic effects, methods of scientific knowledge, national economy, activation of innovation activity, theoretical modeling.*

Кыргыз Республикасындагы өнөр жай өлкөнүн социалдык-экономикалык өнүгүүсүнүн негизи, айлана-чөйрөгө болгон терс таасирин азайтуу менен калктын жашоо деңгээлин жогорулатуунун булагы болуп калууга тийиш. Кыргыз Республикасынын ИДПсында өнөр жайынын үлүшү орто эсеп менен болгону 18% гана болгонуна карабастан, өнөр жай продукциясынын экспорту өлкөнүн жалпы экспортунун 80%дан ашыгын түзөт, ал эми бул тармакка инвестициянын көлөмү 30дан ашуун. негизги капиталга бардык салымдардын (жыл сайын дээрлик 50 миллиард сом). Өнөр жай бюджетке чегерүү (акыркы 5 жылда орточо 18–19% салык жүгү) жана иш менен камсыз кылуу боюнча экономиканын эң маанилүү тармагы бойдон калууда, өнөр жай ишканаларынын саны жыл сайын өсүүдө (2014-жылдагы 1622 бирдиктен 1909га чейин). Негизги көрсөткүч катары облустун өнөр жай потенциалы ички рынокту жана экспортко товарларды жеткирүүгө багытталган, чектерде иш алып барат. ишканалар, биринчи кезекте Борбордук Азия жана КМШ өлкөлөрү менен тыгыз өнөр жай кызматташуусу болуп саналат[1].

Көптөгөн өлкөлөр коронавирустук инфекциянын жайылышы менен байланышкан чек арадан товарлардын өтүшүн чектөө чараларын колдонгон кырдаалда экономиканын товар өндүрүүчү секторлорунун көпчүлүгү өзгөчө кырдаал учурунда компоненттеринин же чийки заттын жетишсиздигинен өз ишин жарым-жартылай токтотушкан. Ушуга байланыштуу импортту алмаштыруу, өзгөчө азык-түлүк коопсуздугу жана комплекттөөчү товарларды жана аксессуарларды өндүрүү чөйрөсүндө импортко көз карандылыкты азайтуунун эң актуалдуу чарасы болуп калат.

Ошондой эле «Жыгачты кайра иштетүү жана жыгач буюмдарын өндүрүү» жана «Химиялык өндүрүш» тармактары изилдөө мезгилинде 0,75тен 1,25ке чейинки аралыкта локалдаштыруу коэффициентине ээ экени аныкталган. Булар негизинен ички региондук рыноктордун керектөөлөрүн тейлеген аймактык маанидеги тармактар. Чуй районунун башка тармактары боюнча локализациялоо коэффициенти Клп < 0,75 болду. Бул жагдай бул тармактар изилденип жаткан мезгилде аймактын адистештирүү объектилери болбогондугун көрсөтүп турат. Ошондой эле «Жыгачты кайра иштетүү жана жыгач буюмдарын өндүрүү» жана «Химиялык өндүрүш» тармактары изилдөө мезгилинде 0,75тен 1,25ке чейинки аралыкта локалдаштыруу коэффициентине ээ экени аныкталган. Булар негизинен ички региондук рыноктордун керектөөлөрүн тейлеген аймактык маанидеги тармактар. Чуй районунун башка тармактары боюнча локализациялоо коэффициенти Клп < 0,75 болду. Бул жагдай бул тармактар изилденип жаткан мезгилде аймактын адистештирүү объектилери болбогондугун көрсөтүп турат.[2]

Өндүрүштүк активдерди локалдаштыруу коэффициенттерин эсептөө «Тамак-аш продуктуларын, анын ичинде суусундуктарды жана тамеки өндүрүү», «Жыгачты кайра иштетүү жана жыгач буюмдарын өндүрүү», «Целлюлоза - кагаз өндүрүү, басып чыгаруу иши», «Мунай продуктуларын жана өзөктүк материалдарды өндүрүү», «Химиялык өндүрүш» жана «Башка металл эмес минералдык продуктуларды өндүрүү» региондук экономиканын негизги тармактары болуп саналат, алар товарларды жана кызмат көрсөтүүлөрдү экспорттоону камсыз кылат.

1. Чүй облусунда 2002-2011-жылдары ички керектөөдө ата мекендик продукциянын үлүшү

«Тоо-кен казып алуу, отун-энергетикадан башкасы», «Текстиль жана тигүү өндүрүшү», «Машиналар жана жабдууларды чыгаруу» жана «Электр, электроникалык жана оптикалык жабдууларды чыгаруу» сыяктуу тармактар региондук маанидеги өнөр жай тармактары болуп саналат, алар негизинен өлкөнүн ички керектөөлөрүн тейлейт. аймактык базарлар, мында CLP 0,75тен 1,25ке чейин. Чүй облусунун башка тармактары боюнча локализациялоо коэффициенти Клп < 0,75 болду. Бул тармактар изилденип жаткан мезгилде областтын адистештирилишинин объектери болуп саналбайт[3].

Кыргыз Республикасынын эл аралык аренада атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүн жогорулатуунун зарыл шарты болуп кайра иштетүү комплексин өнүктүрүү жана ко-

шумча наркы жогору товарлардын экспорттук багытын жогорулатуу, ички керектөөдөгү ата мекендик продукциянын үлүшүн эсептөө коэффициенти; атаандаштыкка жөндөмдүүлүк индекси) колдонуу менен, алар ар кандай республиканын региондорундагы коэффициенттердин негизинде 2017-2019-жылдарга улуттук экономиканын айрым секторлорунун, ошондой эле айрым өндүрүш тармактарынын атаандаштыкка жөндөмдүүлүгүнүн индекстери В.У. Абдыкадырованын : "Индустриалдык Кыргызстандын кластердик өнүгүү келечеги" деген макаласында далилденген [4].

Таблица 2. 2017-2019-жылдарга аймактык контекстте Кыргызстандын өнөр жай секторунун изилденип жаткан секторлорунда кластердик потенциалдын деңгээлинин интегралдык көрсөткүчүнүн мааниси

№п/п	Кыргыз Республикасынын региондору	өндүрүш менен камсыз болго		
		1	2	3
1.	Баткен облусу		0,198	0,236
2.	Жалал-Аб облусу	0,78	0,626	2,133
3.	Иссык- Көл облусу		0,043	0,231
4.	Нарын облусу		0,164	1,585
5.	Ош облусу		1,055	0,29
6.	Талас облусу		0,017	1,636
7.	Чүй облусу	3,889	1,069	0,804

Экономиканын глобалдашуусу, “жаңы экономикага” өтүү шартында атаандаштык артыкчылыктарды калыптандыруу жана сактоо менен байланышкан маселелер өзгөчө актуалдуулукту талап кылат.

Экономиканын глобалдашуусу, “жаңы экономикага” өтүү шартында атаандаштык артыкчылыктарды калыптандыруу жана сактоо менен байланышкан маселелер өзгөчө актуалдуулукту талап кылат.

Ушуга байланыштуу өнөр жай саясатын талдоо жана негиздөө боюнча салттуу методологиялык аппарат өнүгүүнүн инновациялык моделине багытталган акыркы ыкмалар менен толукталышы керек. Мындай инструменттер топтому мүмкүндүк берген кластер болушу мүмкүн: калыптанган жана мүмкүн болгон тармактар аралык мамилелерди эске алуу; өнөр жай өндүрүшүнүн структурасына таасир этет; инновациялык идеяларды киргизүү, өндүрүш жана маркетинг чөйрөсүндөгү кызматташтык, илимий-техникалык кызматташтык аркылуу кластерде жайгашкан бизнес бирдиктеринин атаандаштык артыкчылыктарын жогорулатууга салым кошуу.

Кластердин көптөгөн аныктамаларында "атаандаштыкка жөндөмдүү компаниялар" деген түшүнүк бар, алардын ортосунда белгилүү бир байланыштар бар. Атаандаштык өзүнөн өзү пайда боло албастыгын жана анын

таза түрүндө – жок жерден алынышы мүмкүн эмес экенин белгилей кетүү керек [5].

Кыргыз Республикасынын экономикасында банк секторун жогорулатуу, натыйжалуугун сактоо, экономикалык иштин коопсуздугу жана ишенимдүүлүгүн сактоого негизделген. Бул стратегияны иштеп чыгууда коммерциялык банктардын орто мөөнөттүү мезгилге коюлган пландарында негизделген [6].

Корутунду

Бүгүнкү күндө макалада каралгандай кластерлер бизнести инновациялык өнүктүрүү фактору катары колдонулгандыгы, түздөн-түз инвестициялык жагымдуулукту жогорулатуу жана жагымдуу бизнес чөйрөсүн түзүү жагынан ар бир региондун болгон артыкчылыктарын жана өзгөчөлүктөрүн эске алуу менен өлкөнүн региондорунун инвестициялык потенциалын жана жагымдуулугун жогорулатууга басым жасалат; региондук экономиканын артыкчылыктуу жана стратегиялык маанилүү секторлоруна инвестициялоо; бизнес жүргүзүү үчүн институционалдык чөйрөнү жакшыртуу; долбоорлорду ишке ашыруу үчүн жергиликтүү инвестицияларды тартуу; талаптарды жөнөкөйлөтүү жана инвестицияларды тартуу үчүн жагымдуу шарттарды түзүү жолу менен мамлекет-

тик-жеке өнөктөштүк жана инвестициялар боюнча мыйзамдарды өркүндөтүү;

Кыргыз Республикасында 2016-2021-жылдарга мамлекеттик-жеке өнөктөштүктү өнүктүрүү программасын ишке ашыруу (Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн 2016-жылдын 16-июнундагы No 327 токтому) кабыл алынган.

Кыргыз Республикасында өнөр жай түзүмдөрүн жана иштөө үчүн адекваттуу механизмдер жок болгондуктан, тиешелүү кластерди куруунун негизинде ата мекендик өнөр жайды өнүктүрүүнүн экономикалык эффективдүүлүгүн жогорулатуу үчүн теориялык жана методологиялык базаны иштеп чыгууну сунуштоо болуп саналат.

Адабияттар

1. Абдыров Т. Концепция управления государственным сектором в Кыргызской Республике: материалы научно-практической конференции, посвященной 80-летию член-корреспондента НАН КР Молдокулову А.Р. // Вестник КЭУ. - 2010. - С. 68-73.

2. Токсобаева Б. Влияние кластеров на развитие конкурентоспособности экономики: материалы международной научно-практической конференции «К инновационному развитию в условиях нестабильности глобальных экономических процессов» (Казахстан, Алматы, 9-10 декабря 2010 года). / Б.Токсобаева. - Алматы, 2010. - С. 296-300.

3. Национальный статистический комитет КР. Данные за 2002-2011 год. <https://mkk.gov.kg> > ...

4. Абдыкадырова В. Перспективы кластерного развития промышленного Кыргызстана // Научные исследования В Кыргызской Республике. – Бишкек, 2020. - №4. - С.150-153.

5. Абдыкадырова В. Экономическая эффективность развития промышленности в Кыргызской Республике на основе создания кластеров. Автореф. ...дис. канд. экон. наук. / В. Абдыкадырова. – Бишкек, 2021. – 14 с.

6. Кыдырбаева И.А. Чүй облусунун экономикалык потенциалын кластердик ыкманын негизинде өнүктүрүү жолдору. // БМУ Жарчысы. - 2021. - №2-3 (56-57). - С. 14.

УДК: 339.13

DOI 10.35254/bhu/2022.61.74

Масеитова А.М.,

К. Карасаев ат. Бишкек мамлекеттик университети

ИНОВАЦИЯЛАРДЫН МАРКЕТИНГИ ЖАНА БӨЛҮШТҮРҮҮЧҮ ТАРМАКТАРДЫ РЕСТРУКТУРИЗАЦИЯЛООДОГУ АНЫН РОЛУ

Кыскача мазмуну

Инновациялык маркетинг-бул жаңы продукцияны чыгарууга жана жайылтууга, ошондой эле инновацияларга суроо-талапты калыптандырууга жана стимулдаштырууга көмөктөшүүчү натыйжалуу рыноктук механизми.

Макалада, бардык катышуучулардын таламдарынын тең салмактуулукту түзүү аркылуу жана сатуу тармактарынын натыйжалуу түзүү маселеси менен каралган. Рыноктун катышуучуларынын биргелешкен иштеринде синергетикалык эффектке жетишүү үчүн инновациялык маркетингдин негизиндеги жаңы продукцияларын сатуу процесстеринде реструктуризациялоонун концептуалдык мамилисине жана принциптерине олуттуу көңүл бурулган. Ишкердик баскычындагы инновациялык компаниянын негизги стратегиялык аракети бул - инновациялык сегменттерден гана эмес, ошондой эле эрте жана кеч кабыл алуучулардан көбүрөөк сатып алуучуларын тартуусу менен аркылуу рынокту кеңейтүү.

Бөлүштүрүүчү сатуу тармактардын кесепеттүүлүгү, маркетингдик инновацияларынан өнүктүрүүдө көз карандыгы экени белгилүү болгон, жана ошондой эле анын тиричилик циклин этаптарына ылайык жана жаңы продукцияларын илгерилетүү керек деген идеясы негизделген.

Түйүндүү сөздөр: инновациялык маркетинг, стандарттык маркетинг, маркетинг тармактары, реструктуризациялоо, синергиялык эффект таасири, ишкердик маркетинг, инновация, керектөөчү, маркетинг стратегиялары, бизнес өнөктөштөр, атаандаштык.